

2.13. POSEBNO ZAŠTIĆENA PODRUČJA

2.13.1. Područja prirodnih vrijednosti

Očuvanje biološke raznolikosti smatra se jednim od osnovnih međunarodnih načela u zaštiti prirode.

Na području općine Vareš reljef, vode i šume predstavljaju pejzažne strukture koje treba okvalifikovati kao karakteristične prirodne rezervate i vrijednosti. Utvrđivanjem dole navedenih zaštićenih kategorija prirodnih vrijednosti date su preporuke u procesu planiranja i zaštite prostora na području općine Vareš.

U toku izrade Prostornog plana općine Vareš, raspoloživi podaci po pitanju zaštite prirode i njene raznolikosti uglavnom se odnose na posebno zaštićeni prostor planine Zvijezda za koji je 2014. godine je urađena **Studija izvodljivosti za zaštitu područja planine Zvijezda, općina Vareš** od strane privatne konsultantske firme Enova d.o.o. Sarajevo, a inicijativu za izradu je pokrenula jedinica lokalne samouprave. Studija je urađena sa ciljem da se pokaže ogromni značaj planine Zvijezde u očuvanju cjelokupnog bosanskohercegovačkog biodiverziteta, odnosno biodiverziteta općine Vareš. U Studiji je detaljno obrađeno i izuzetno prirodno nasljeđe ove općine kojeg čine brojni spomenici prirode, te jedan specijalni rezervat. Autori Studije su predložili **VI kategoriju zaštite koja podrazumijeva: Zaštitu područja sa održivim korištenjem prirodnih resursa**. Prema Zakonu o zaštiti prirode FBiH (Sl. novine FBiH, br. 66/13) ova kategorija zaštite treba da očuva ekosisteme i staništa zajedno sa pridruženim kulturnim vrijednostima i sistemom tradicionalnog upravljanja prirodnim resursima. Pod ovom kategorijom zaštite su obično široka područja gdje je većina teritorija pod prirodnim resursima sa održivim upravljanjem.

Prema Studiji utvrđene su četiri zone zaštite područja planine Zvijezda i uslovi zaštite po zonama bi trebali biti sljedeći :

- **Zona stroge zaštite** predstavlja područje iznimnih i jedinstvenih vrijednosti. Kako se u ovoj zoni nalaze važni ekosistemi u kojima preovlađavaju prirodni procesi, ne smije se dopustiti razvoj bilo kojeg oblika infrastrukture. Ova zona uključuje područja visoke prirodne vrijednosti.
- **Zona aktivne zaštite** obuhvata područja sa visokim prirodnim vrijednostima, unutar kojih su predviđene aktivnosti upravljanja sa ciljem očuvanja, rehabilitacije i revitalizacije cjelokupnog područja. Sve aktivnosti koje će se dešavati u ovoj zoni su definisane specijalnim planovima za svaku od zona. Ova zona ima 2 podzone: zona očuvanja i rehabilitacije staništa, te zona zaštite vrsta sa uklanjanjem invazivnih vrsta.
- **Zona korištenja (zona B)** predstavlja zonu očuvanja nižih prirodnih vrijednosti. U ovoj zoni se prepliću ciljevi očuvanja zaštićenog područja sa načelima održivog korištenja u svima granama privrede. Prema planiranom korištenju ovu zonu je moguće podijeliti na turističku, rekreacijsku, poljoprivrednu itd. Između zone korištenja i ostalih zona neophodno je obezbijediti „tampon zonu“.
- **Prelazna zona (zona C)** obuhvata dvije podzone : tampon zonu i tranzicijsku zonu. Tampon zona se nalazi oko vanjskih granica zaštićenog područja, dok se tranzicijska zona nalazi u područjima koja graniče za zaštićenim područjem.

Publikacija „Natura 2000 BiH “ navodi da se na području planine Zvijezda nalaze dva veoma važna staništa :

- Stanište aktivnih uzdignutih tresetišta (Natura 2000 kod : 7110)
- Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa (Natura 2000 kod : *9410)

Konzervacija pomenutih staništa je bitna sa aspekta očuvanja biodiverziteta. Ovakav tip staništa sa pripadajućim vrstama možemo naći samo na pojedinim lokalitetima u BiH, što ukazuje na činjenicu da ih je neophodno zaštititi i uvrstiti u mrežu Natura 2000. Na datoj planini se nalaze sljedeći spomenici prirode :

- **Tresetište Đilda ili kako ga još zovu Tentina bara** je lokalitet od značaja koji se također nalazi na planini Zvijezdi. Površine je 10 ha i nalazi se na šumskim odjelima 36,37 i 38, na mjestima zvanim Šimin Potok, Krčevačka Bara, Karina Bara i Gavrino Brdo. Tresetišta su sastavljena od mahova tresetara iz roda Sphagnum, a inače čitav lokalitet obiluje autohtonom florom. Ovakva mjesta su jako rijetka na teritoriji čitave BiH i značajna za naučno-istraživačke radove i aktivnosti, te ih je neophodno podhitno zaštititi i sačuvati od dalje degradacije.
- **Pećina Ponikva** je jedna od šest pećina u svijetu kroz koje se svakodnevno odvija saobraćaj, a ujedno predstavlja i važno stanište za pojedine vrste šišmiša. Ovo je iznimno vrijedan geomorfološki spomenik prirode na području općine Vareš a i šire.
- **Vodopad Očevija** vrijedan geomorfološki spomenik prirode. Nalazi se na rijeci Očeviji, sa čijeg se izvorišta ujedno napaja veliki broj stanovnika Vareša.
- **Izvor rijeke Stavnje**, ljudski faktor kao i brojni erozioni procesi su u velikom procentu uništili ovaj vrijedni geomorfološki spomenik prirode. Zbog brojnih odrona danas se sa sigurnošću ne zna tačna lokacija ovog izvorišta koje je nekada bilo zaštićeno.
- **Lipe u selu Ivančevo**. Starost lipa iznosi preko 300 godina. U ovom selu ih ima 3 i nalaze se unutar crkve u čijem su vlasništvu.

2.13.2. Kulturno-historijsko naslijeđe

Šire područje vareške općine nije dosada detaljnije istraživano. Obzirom na nedostatak pisanih izvora, o prošlosti ovog područja više svjedoče materijalni ostaci - spomenici kulturno-historijskog naslijeđa.

Značajni lokaliteti ili objekti na području općine Vareš koje treba zaštititi su:

Tabela 2.13.2.1. Predhistorijski period

SPOMENIK ILI CJELINA	LOKACIJA	OPIS/VALORIZACIJA	TREKUTNO STANJE	TIP INTERVENCIJE
1. Nalazište u Brgulama	<i>Brgule, Vareš</i>	<i>Bronzani eksponati, Regionalni značaj</i>	Eksponati su zaštićeni, lokalitet je neobilježen i neadekvatno održavan	Eksponati moraju biti zaštićeni u muzeju i adekvatno prezentirani

Tabela 2.13.2.2. Antički period

SPOMENIK ILI CJELINA	LOKACIJA	OPIS/VALORIZACIJA	TREKUTNO STANJE	TIP INTERVENCIJE
1. Arheološko područje sa ostacima bronzanog doba i kasne antike	Lokacija obuhvata dio k.č. 1516/1 (na najvišem dijelu brda Gradina, u tlocrtnoj površini od 1200 m ²), k.o. Dabravine, općina Vareš	Nacionalni spomenik čini arheološko područje - ostaci kasnoantičke bazilike u Dabravinama i pokretno naslijeđe pronađeno na arheološkom području	Ostaci zidova su izloženi propadanju, lokalitet je zapušten i neobilježen. Prema statusu koji spomenik ima	Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenog prema Aneksu 8.

Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje, Zenica